

Нагайчук Олена Валеріївна
*к. пед. н., доцент кафедри техніко-технологічних дисциплін,
охорони праці та безпеки життєдіяльності
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

Формування готовності майбутніх вчителів трудового навчання та технологій до професійного самовдосконалення

Сучасне виробництво зазнає швидких змін, що потребує постійного перегляду змісту трудового навчання, а також передбачає підготовку майбутнього спеціаліста – вчителя технологій, який був би позбавлений стереотипного, репродуктивного мислення, здатного до розв'язку реальних життєвих проблем, та прагнув постійного професійного самовдосконалення.

Аналіз наукових джерел засвідчить про суспільну значущість та складність і багатогранність феномена самовдосконалення особистості, в інтерпретації якого співіснують різноманітні підходи до тлумачення його сутності з позиції філософського, психологічного та педагогічного знання.

Зокрема представляють інтерес філософські ідеї щодо саморозвитку особистості, її здатності до самовизначення, до самовдосконалення (М. Бахтін, В. Біблер, М. Бердяєв, І. Донцов, І. Кант, С. Рубінштейн, Г. Тульчинський та ін.). У філософській літературі: 1) з точки зору ідеалістичного підходу: самовдосконалення особистості – це внутрішня активність, спрямована на розвиток духовності, збагачення внутрішнього світу людини шляхом актуалізації її потенційних сил і можливостей; 2) матеріалістичний підхід: самовдосконалення – це зовнішня активність особи, спрямована на досягнення суспільно заданого й соціально обумовленого ідеалу розумової, фізичної та моральної досконалості шляхом корекції власної діяльності та поведінки відповідно до норм і цінностей певного суспільства з метою самоутвердження в ньому та забезпечення гарного сьогочасного існування; 3) діалектичний підхід: самовдосконалення особистості - це активність, спрямована на збагачення як внутрішнього світу, та на вдосконалення зовнішніх проявів людини [1].

З точки зору психологічних досліджень самовдосконалення особистості – це процес усвідомленого, керований самою особистістю розвитку, в якому суб'єктивних цілях і інтересах самої особистості цілеспрямовано формуються і розвиваються її якості і здібності [1]. Феномен самовдосконалення особистості розкриває гуманітарна лінія в психології, яка розширює можливості свідомості, вивільняє місце для духовного зростання, розкриття людиною своєї суті, самоактуалізації (Р. Бернс, І. Бех, М. Боришевський, М. Боуен, Г. Ковальов, І. Кон, Г. Костюк, А. Маслоу, Ю. Орлов, К. Роджерс, Л. Рувинський, та ін.).

У класичній педагогіці ідеї самовдосконалення активно розроблялись такими відомими науковцями як П. Блонський, П. Каптерев, М. Монтессорі, М. Сметанський, В. Сухомлинський, Л. Толстой, К. Ушинський.

Професійне самовдосконалення – це свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня власної професійної компетенції і розвитку професійно значущих якостей відповідно до соціальних вимог, умов професійної діяльності і власної програми розвитку [3]. Він ґрунтується на психологічному механізмі постійного подолання внутрішніх суперечностей між наявним рівнем професіоналізму («Я – реальне професійне») і уявним його станом («Я – ідеальне професійне»).

Важливими складовими професійного самовдосконалення майбутнього вчителя, що відображають специфіку основних форм його реалізації та вказують на характер самоактивності особи, виступають: самоосвіта (що спрямована на оновлення і поглиблення наявних у спеціаліста знань з метою досягнення бажаного рівня професійної компетентності); самовиховання (активна цілеспрямована діяльність студента із систематичного формування і розвитку в собі позитивних якостей та усунення негативних), та самоактуалізація (в ході якої досягається актуалізація і мобілізація в окремий період часу власних сутнісних сил і потенцій педагога).

Професійне самовдосконалення – це не масове і навіть не типове явище, тому що не всі володіють якостями, які необхідні для цілеспрямованої роботи

над собою. Здатні до самовдосконалення тільки ті студенти, які володіють необхідними якостями, головними з яких є:

- внутрішня мотивація на професійні завдання, досягнення високих результатів в їх вирішенні і мотивація на себе;
- здатність до саморозвитку;
- розуміння змісту і методичних основ саморозвитку.

Проведений аналіз психолого-педагогічних джерел з теорії самовдосконалення дозволив визначити наступні сутнісні ознаки професійного самовдосконалення майбутнього вчителя трудового навчання та технологій: самоспрямованість; самостійність; самодетермінованість (ґрунтується на власній ініціативі студента, необхідність і напрямок самозміни визначаються зсередини як суто особистісна задача); усвідомленість (свідомо визначена і цілеспрямована активність студента); позитивна модальність (досягнення виключно позитивних, прогресивних особистісних змін); творчий характер (комплекс творчих дій, які неможливо алгоритмізувати); інтегративність (інтегрує усі форми самоактивності студента в напрямку досягнення ним вершин педагогічної майстерності, творчості, професіоналізму).

Виділені провідні форми самовдосконалення майбутнього вчителя тісно взаємодіють та реалізуються за допомогою методів пізнання і самопізнання, творення і самотворення. Зокрема, в ході професійної самоосвіти студент на основі пізнання поглиблює набуті та засвоює нові професійно значущі знання, ознайомлюється з оригінальними методичними розробками, збагачує термінологічний словник, підвищує свою професійну компетентність і загальну ерудицію, розширює професійну свідомість, розвиває педагогічне мислення та ін. У процесі професійного самовиховання студент на основі самопізнання і самотворення досягає розвитку й удосконалення необхідних професійно значущих рис і якостей. Самопізнання (окремими прийомами якого є самоспотереження, самоаналіз, самовипробування, самооцінка, самопрогнозування та ін.) дозволяє виявити реальний стан розвитку окремих рис і якостей студента, під час проходження ним педагогічної практики, чим

сприяє актуалізації прагнення до самовиховання, уточненню його цілей. Самотворення (що реалізується в таких прийомах, як саморегуляція, самостимулювання, самоконтроль, самозвіт, самопереконавання, самонавіювання, самонаказ, тренування та ін.) проявляється у перетворюючій і удосконалюючій активності вчителя під час проектно-технологічної діяльності, та спрямованій на розвиток власної особистості як професіонала. Самоактуалізація ж студента, розгортання його внутрішніх сил: творчих здібностей, мотивів, умінь, життєвих цінностей, стає можливою завдяки творчості, в якій відбувається розвиток і прояв індивідуальності й об'єктивація його професійно-творчого потенціалу [3].

У цілому, ми визначаємо професійне самовдосконалення майбутнього вчителя трудового навчання та технологій розглядається нами як процес і результат цілеспрямованого, самостійного, самодетермінованого та творчого руху до вершин особистісного і професійного розвитку, який досягається завдяки самоосвіті, самовихованню, самоактуалізації студента та забезпечує його творчу самореалізацію в професії.

Орієнтиром у плануванні студентами процесу професійного самовдосконалення є кваліфікаційна характеристика спеціаліста, на основі якої слід вибудовувати програму індивідуальної самопідготовки до майбутньої професійної діяльності [2]. Вимоги до сучасного вчителя трудового навчання та технологій повинні відповідати потребам сьогодення: високий професіоналізм в обраній сфері; інноваційний характер мислення і готовність до змін; особисту творчу спрямованість, готовність забезпечувати умови не лише для свого творчого потенціалу, а за потреби – для потенціалу здобувачів освіти; здатність розуміти учнів, їх прагнення, мотиви, інтереси тощо; системне мислення, яке передбачає психологічну готовність, здатність та навички системного підходу до проблемних ситуацій; готовність брати на себе відповідальність; комунікативність, діловитість; знання комп'ютерної техніки та ін.

Отже, сучасний розвиток вищої педагогічної освіти на засадах підвищення ролі особистісного потенціалу вчителя актуалізує проблему

підготовки майбутнього педагога до професійного самовдосконалення, яка відображається на рівні цілей, змісту, технологій професійної освіти та вимагає визначення змісту й структури готовності майбутніх педагогів до професійного самовдосконалення.

Список використаних джерел

1. Вайніленко Т.В. Сутність та зміст професійно-педагогічного самовдосконалення. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Педагогіка і психологія*: зб. наук. праць. Чернівці: Рута, 2005. Випуск 278. С. 13-20.

2. Терещук А.І., Потапкін В.С. Методика трудового навчання: навч.-метод. посібник для самостійної роботи студ. спец. 014.10 «Середня освіта» (Трудове навчання та технології). Умань: Візаві, 2018. 191 с.

3. Шестакова Т.В. Педагогічні умови та організаційно-методична система формування готовності майбутніх педагогів до професійного самовдосконалення. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Київ-Вінниця: ДОМ «Вінниця», 2006. Випуск 12. С. 444-453.